

florika štefan

UTOČIŠTA

*I ovim zrelim nežnostima bliži se kraj.
Moj jauk iz dubine niko ne čuje.
Sve će se otisnuti u proleće, u maj
a ja ću tek da slutim pčele, kako zuje.*

*Magla li je, noć poslednja dohodi i u meni osta,
il' oko moje ne razaznaje više prostore sjajne?
Ljubavni žar još gori i moja će usta
ljubeći da se iskažu rečju i — odgonetnu tajne.*

*Od zrelih poljubaca tonemo u toplu tminu
u kojoj nema ni prošlosti, ni budućnosti tela.
Beskrilne ptice, bez krila, padamo u dubinu
a niko ne zna da smo izgoreli do pepela.*

*Zavejani prostori do poslednje tačke vida
i studen od koje se i reč u grlu ledi.
U nama živi strasno i bez stida
jedna davna zima. Na licu mesečina bleđi.*

*Spokojno ću klonuti daleko
od rascvalog žitnog klasja.
Na moju glavu pašće meko
lišće. Utihnuciu do bezglasja.*

*Ti ćeš ovu smrt poneti kao život naš svagdašnji
što smo ga poistovećeni proživeli do dna.
Suncu ponad grada ili zelenoj krošnji
obradi se rečju. Kao meni posle sna.*

PISMO IZ RUSIJE

*Od nekoliko redaka sa dalekog puta
živimo kao od čistog vazduha i sveže vode.
Šćućureni kao ptiči u gnezdu kraj majčina skuta
prepuštamo se rečima da nas vode*

*kroz brezove šume, tajge i jesenje boje u plamenu
koje si takao pogledom, o kojima ne govoriš.
O jeseni, kako li me držiš, s detetom u krilu, tako stamenu,
i sa nama, od čežnje, u trenu ne izgoriš?*

OBEĆANJE

*Nedogled preda mnom sve tamniji, na straži.
Košmarni dnevni stišavaju se na čelu.
Još ima sunca u meni da mi život osnaži,
i rukom da ti ozvučim makar zoru vrelu.*

*Sad mogu, poput laste,
da mirno sklopim ruke i vede.
Sav život u pesmi kroz tebe će da raste
i da ponese dalje dobrote od najljudskije pređe.*

ZA LJUBAV

*Stasaćeš za ljubav, za tihe patnje udvoje.
Opčinjen, polako ćeš se udaljiti od roditeljskog skuta.
Oluje u uzavreloj krvi. Odjednom će sazreti boje.
Niko te neće zvati da se vratiš s puta.*

*Poslednju reč u nizu ispovesti
nećeš moći da poveriš hartiji.
Nebo i zemlja. Tvoje zgrčene pesti
leglo i hrana biće crvu i zmiji.*

*Ne zanosi te više primamljiv poziv
na munjevite promene datog ti sveta.
Sve se odvija u tišini; sluhu je nedokučiv
tren bolnog preobražaja čoveka i cveta.*

ODLAZAK

*Naći ćete me jednom skamenjenu, bez glasa,
na pragu sobe između dve postelje snene.
Do u cik zore slušaću zavijanje pustarskih pasa.
Najzad odlazim. Došao je red i na mene.*

*Odjednom sam čudnom tišinom okružena.
Srce kao da je prestalo da kuca.
Nisam više ni vesela, ni potištena.
Pribrano u sebe zatvaram poslednji zrak sunca.*

*Pred izvesnošću mraka koji osvaja
deo po deo tvog, na otpore sviklog uma
opire se reč — kao sedmoglava aždaja.*

*Sa ovih ramena još poleću ptice
u neutoljivoj čežnji za daljinama.
U mojim rukama novine. Zločini i ubice.
Slova krvare. Dan u nezaceljivim ranama.*

*Ni jedan dan da predani,
ni jedna noć da prenoći
do kraja u srcu. Makar da me rani
oštrim bolom. A pustoš će tek doći.*

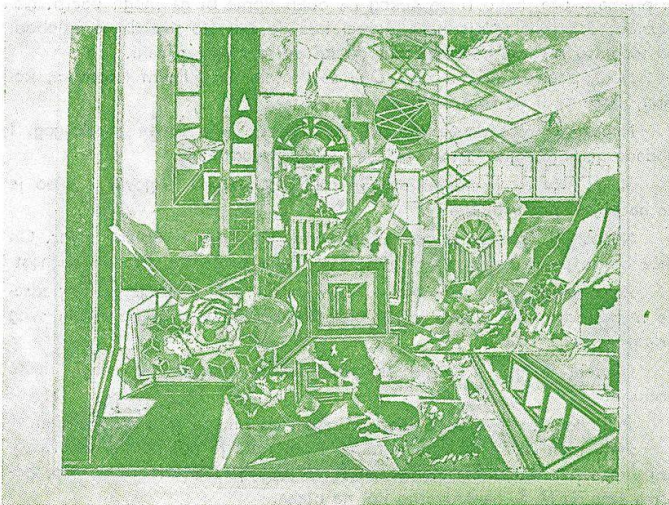
*Dobri moji, sve gušći je vazduh, sve tešniji mi je dan
— kao da je zemlja sela svom težinom na pluća —
a jesen u meni treperi. Ah! taj neizlečiv san
na put me dalek zove. I glava mi je vruća.*

*Zar da nikad više ne gledam čiste vidike pod jesenjim nebom
i skončam tako u mestu, gušeći se u smogu?
Dajte mi ruke. I neka vam je prosto zbogom.
Kroz magle ću ići dok ne spadnem s nogu.*

*Kako da savladam razdaljinu koja sve više raste
na putu između ljubavi i neutješne samoće?
Ne čujem ni milozvuk reči. Oblake tmaste
navukla sam na veđe. Nežnosti me više neće.*

*Zlokobni dan se bliži: ja bez glasa, nema,
bespomoćno poput strašila u žitnom polju
mahaću rukama. U meni se bujica reči sprema
da tiho mre. Obrazi mi spečeni solju.*

*Ova će prolećna svetlost zenice da mi speče
i u mojim očima surovi pejzaž da nastani.
Kako ću prepoznati silazak sunca i da blaženstvo teče
kraj mene, niz Dunav? O moji za svagda izgubljeni dani!*

*Utihnulo je za svagda jutarnji petlov poj,
drugi mi zvuci paraju vazduh i sluh.
Daleko detinjstvo. Razgrće se pamćenja sloj po sloj.
Slika se za uprošćenom slikom odmotava i potresa mi duh.*

*Bučna mi jutra sve tiše i nečujnije osvajaju čula.
Samo talasanje žita dopire do moje gluve samoće.
Nad ovim nespokojnim mirom diže se Vršačka kula.
A pod njom opet tajni izvori i ukradeno voće.*

KEJ

*Maglena koprena prekrila nebo i ušla mi u krv.
U glavi se košmarno sudaraju sunčani predeli.
Dunav polako tone. Sada se kao crv
povlači u dubine. Jesmo li ikada na suncu živeli?*

gradimir stojković

BIVŠI ŽIVOTI U NAMA

SAN № 2

*Okreće se nebo. Okreće se pomno.
Glave su nadole — stopala do glava.
Drhturi pod zemljom uzburanjeno, lomno
srce ispražnjeno. Crv u njemu spava.*

*Grize. No uzalud. Šupljina prozukla.
Neke izdaleka dokapaju muke.
Osioni kneže, vojska je zamukla
i vlada potomstvo. Sputane su ruke.*

*Nebo gde je zemlja. Prostor naopaka.
Ali vreme grabi. Neko zvonu kuca.
Tačka povrh svega. Nisi li uzmakao,
kneže, dok nad tobom bivša zemlja puca?*

SAN № 3

*Navlači se skrama. Dosežu do stropa
magleni jezici. Strepnja zapalaca
račvastim prisenkom iz trošnog oklopa.
Siv se mač pokrenu voljom praotaca.*

*Dobra kob. Tišina. Nema odgovora.
Odziv je izmenjen, a lozinka stara.
Umorno potomstvo. I do nekog mora
moramo dostići. Kobno nada hara.*

*Tama. Iza plota glogov kolac trune.
Jecaju rustalke. Kamo dozivanja,
kamo davne reči? Brat brata prokune.
Maglom omaglio ko se bolu klanja!*

TO ŠTO BESMO MORA

*Vodile nas želje u tamno i meko,
vračali smo ptice sa juga na čelo,
preboleli nismo to što nas bolelo —
što bejasmu mora, a mora daleko.*

*Zalud ratovali — ratovi nam prazni.
Nemoćno nas doba ostavilo gladne,
mete su nam uvek bile neprikladne;
zatočnici besmo poraza i kazni.*

*Praštali nam grehe, žalio nas neko,
zidali smo kule, dizali bedeme.
Zato nam ukleto zamiralo seme —
jer bejasmu mora, a mora daleko.*

GDE NEMA LJUDI

*Vaskrsnuće ptica ponizni žedali,
smerni, zavedeni prevelikom nadom.
Posegli za letom. Još u kretu pali
u prah pokajanja, osvetnici kradom.*

*Nađvisili svoja tela i granice
omeđene njima. Gde uzamah bludi
ruka razapetog ne dosegla lice
pokajnika grešnog, tamo nema ljudi.*

*Bilje zavladao. Toplim urvinama
mahovina plazi, mreža se korenje
obrisima bivših života u nama.
Od nas, za budućnost ostalo semenje.*

KANADA

u kanadi svi su kanadani

u kanadi prolaze kanadske godine

čuvena je kanadska glad

kanadanski sleđena kanadska krv

moždina jetra i bubreg

kanadsko sušeno voće

u kanadi sve isto sluša kanadanin

kanada kanada

i kanadski kinez je kanadanin

u kanadi

ako po kanadstvu i bude zamerke

njegovom kanadanstvu

u kanadi svi krađu

kanadsko mleko

na kanadskom uglu su

kanadski dragulji

kanadno čuvani

za kanadskim staklenim zidom

u kanadi nema ljubavnika

(svi se snalaze kako znaju

najčešće kanadiziraju)

kanadski policajci ne sviraju gitaru

u kanadi kućni zidovi nisu neprobojni

u zidu kanadskih trezora

blišta kanadski pesak

u kanadi zatvorskim stražarima

zaudara dah

u kanadi nema pozorišnog društva

čuven je kanadski univerzalni lepak

u kanadi se može sasvim pristojno lepiti

u kanadi zalepljeno neodlepljivo je

u kanadi su krovovi klizavi

kanadske šume osvetljene

kanadski stadioni opasni

jer su ograđeni

solidna kanadska ograda

u kanadi s večeri obično

svi drežde u luci

iz kanade nikad ne polazi brod

ištvan domonkoš

KANADA, ITALIJA

u slučaju zaraze il' rata
postupak je znatno kraći
zavisi i od geografskih faktora
ne zaboravimo
mahom od zemlje do zemlje
od jednog kontinenta do drugog
izložen bitnim promenama
na sve to najzad
ali ne na poslednjem mestu
utiče trenutno
ekonomsko stanje
zemlje
potom jedino preostaje
da se dovede u red
koliko se može
dva-tri sata još
nek je u istom krevetu
zatim ga smestiti
u hladnjak
većina ima nekog svog
a ima ih za koje niko ne pita
takozvani
nemili slučajevi
neka nam ne bude teško
posudimo buket cveća
za njihov kovčeg
na odeljenju prekoputa

UKW

i ponese te
naravno
pod raznovrsno žbunje
položi na leđa
po sebi se razume
poznati hvat
zaseni ti oči sa mosta
kako kažem
postavi na crnu kocku
u kaljačama
pređa u prljavu garderobu
prekriži crvenom olovkom
na stolu komandanta vazdušnih snaga
tako je to

i otvaraju se cvetovi
rampe na nemačkoj carini
švedske konfekcije u osam
genfske banke
standardne berbernice
dođe pa u premijerovu vitrinu
te meče u narodnoj nošnji
uruči
suvozemnim snagama
dođe i farba te
crveno
u dvorištu radne zadruge
u jesen
ta šta da kažem

izvede te na trg da tapšeš
dođe isklepa te
pred glumicom
na terasi
naočigled čeških turista
goni te da dižeš tegove
na strunjači od živog peska
fiskulturnog društva
bratstvo-jedinstvo
gazi te na ulici narodnih heroja
zavede u prevodilačkoj kabini
ujedinjenih nacija
pređe te
dođe klacne te
pred nosom sovjetske delegacije
gnjurne te pod vodu
na radost kelnera
dođe izvrne te
pod oficirskim stolom
dođe izbode te na fudbalskom igralištu
dođe isplahne te
u jednoj vodi
na balkonu radničkog univerziteta
dođe zapadne te
ispred zbornice
dođe počupa te
u sobi partijskog funkcionera
dođe izbije ti zube
povodom državnog praznika
ulubi ti čelo
na ciganskom balu
raspupa
na radijatoru umetničkog društva
išmirgla
u gvoždarskoj radnji
okači u izlog
u predvečerje
dana armije
otprilike na tri nedelje
uoči jednog ozbiljnog
crkvenog praznika

VERA

jedan šrafčiger bacite
jedan šrafčiger
i jednu ćuskiju
i jedna klešta
i jednu burgiju
jedan indijaner

i ključeve za sve brave
i mali ašov
čija kratka drška
draška
vojničke zadnjice
u miru i ratu
za mnom u raku

Prevela sa mađarskog
JUDITA ŠALGO

HERR LEUTNANT PLINOVOD JE OTVOREN

Herr Leutnant plinovod je otvoren
javljam ulazi plin
Herr Leutnant još malčice hropću
ali odmah niko neće biti živ
Herr Leutnant kupatilo je zaključano
uzalud grebu čvrste zidove
Herr Leutnant već smo i potpalili
pepeo im raznosi vetar
Herr Leutnant evo smesta ćemo povaditi
mrivicama zlatne zube
Herr Leutnant smem da se obratim
iz nosa vam curi krv

DA BI DOPINGOVALI SVOJU LJUBAV

bilo bi dobro jednom
sasvim nagi
zavučić se pod sneg
a zatim
iznajmljenim grabljicama
skupiti brežuljak
nad zatrpanu glavu
i jedino preko trske
disati danima

verujem da bi preživeli
i vremenom bi se navikli
i na to

BAL I STRAHOVITA POMETNJA U DVORIŠTU KAZINOVE

Kakvo je to sračkotrčanje u dvorištu
kaznione?
UTRBOBOLJILI SU ROBOVE SA GA-
LIJE,
masovne tabadžije zbrisnule s kavijarom.
Uzbuna! Uzbuna! — urla pijano
jedan ukebani portir.
»Vama je i tata krompir!« — odgovara mu
s prikladnim ponosom izmaltretirani re-
fektor.

NAPRED!

Umočimo muvotres u med
i TRES ovamo — TRAS onamo!
Smirite živce ljudi!
Svi će doći na red u blatu
i stići u blato u redu,
to jest što više obrnuto.
SAČUVAJMO DUHOVNO BLAZENSTVO
SVOJIH COKULA!
»Taka-tak« — protestuje jedan
promašeni labud, ovde u svojstvu
kancelarijskog ukrasa — »taka-tak!«
»Tu-ku, tu-ku« — ismejavaju ga
ufrakovani članovi kamernog orkestra
zapatljani u neke sumnjive poslove —
»tuku-tuku!«

Jedna odrešena pertla
ne sme danas biti problem!
Šampanja — sa šlagom!!
PUKK!
Marilyn Monroe u penušavoj kadi!
»Dokupca!« — psuje
razočarano nedisciplinovani vojnik

gabor filep

EPILOG

njima namenjen buntovni govor
njihov drug, kontrabas sa cvikerima.
Odobravajući aplaudiraju ovce, svojim
aplauzima
nekoliko frajera zapališe božićnu jelku.
EVO BOŽICA! NOŽICA! KONJICA!
nudi svoju robu neki levoruki čivut.
I dok tropske prepelice
pišu tajne dopisnice
žustra je kritika
gudačkog kvarteta
koji zanosno pevaju spremačice.
Na to spremačice osvetnički isplaze
trule jezičine, koje su počele da se vrte
umiljato

kao utroba gušave žirafe.
Čuju se zvižduci i lavež pendreka
za paravanom koji se sakrio iza sebe.
AL' NEMA VEZE!
Sada se uzmuvaio bal
i svak je radostan i lep.
Komandant zatvora ipak za svaki slučaj
u beloj venčanici
muva se po krovu
i u uspejoj kamuflaži
budno čuva zaljuljani red.

EPILOG

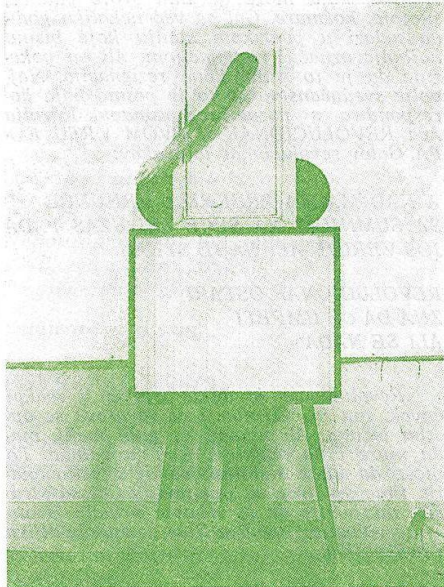
i šta je ostalo na kraju?
jedna boca alkohola
(da bismo se s vremena na vreme
opijali)
jedan budilnik
(da bismo se kasnije
mogli i probuditi)
jedna tuba paste za zube
(da bismo potom
isprali prljavštinu iz usta)

ljeno pada zavesa
na prekinute zabeleške
sa lepo podrezanim razdeljkom
na čelavoj glavi

nekoliko knjiga na stolu
strpljivo čekaju nešto
kaputi okačeni na čiviluk
vozovi: 10,25; 14,45; 15,25

AMPUTIRAČI MEĐU SOBOM

Oj šegrtu moj
ući ćeš u štos
ti mi se ne boj
mušterija i ne sluti
da donose sanduk žuti
otfikari oba buta
a i glavu lepo
jer kratak je grobni sanduk
u njegov statički mora

i besno istrese iz uha
otpatke trombona!
Spremačice uživaju u situaciji:
obukle su svečane haljine i
uhvativši se za ruke obigravaju
jedini deram u zatvorskom dvorištu —
pevaju Bartokov gudački kvartet
s potpunim uživljavanjem.

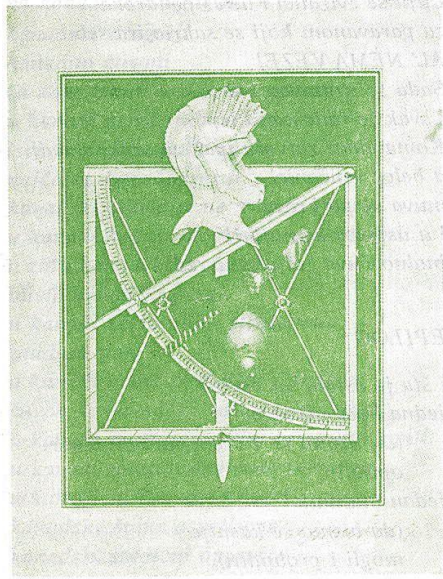
Samo je to trebalo kažnjenicima
sumnjive neuračunljivosti
i uračunljivima sumnjive slobode!
Napravili su strahovitu PSIHOPATALIJU
na telefonskim žicama.
Politički zatvorenici slute zlo.
»To je PROB-LEM!« — završava upečat-
ljivo

Preveo sa mađarskog
ARPAD VICKO

sava babiĆ

DOBAR DAN, DRUŽE GAL!

govoreno na književnoj večeri
povodom 70. godišnjice
pesnikovog rođenja

Kad umetnik ima za sobom decenije rada, treba ga meriti njim samim, njegovu ranija dela s kasnijim ostvarenjima: teška i pravedna mera. Teška, jer sve pukotine, mene i sustajanja treba da opravda sam rast umetničkog dela; a pravedna, jer se meri talent, mogućnosti i ostvarenja istog čoveka.

Samo što Laslo Gal, poput onog starog Grka koji je molio bogove da živi svoj život u dosadnim vremenima, nije živeo u dosadnim vremenima: čak i da mu je neko ponudio mirna vremena, ovakav kakav je — Gal bi odbio i zatražio buru. A on sam bi već odabrao levu stranu u toj buri, bar na početku kad je znao sasvim pouzdano šta je to levo.

Bure su minule, i one što uništavaju i one što stvaraju: ostao je Laslo Gal i njegovo delo. Stihovi kojima je reagovao, nemiri s kojima je živio. A kakvi su ti davni stihovi? Nedavno je prevodilac objavio dve Galove pesme o pospanoj provincijskoj atmosferi grada i stihove o socijalnoj nepravdi. Namerno su izostale godine nastanka pesama. Stihovi su delovali sveže, razumljivo i istinito, nisu bila potrebna nikakva objašnjenja. Ali čitaoci ne znaju uvek sve odnosno u vremenima kada je pesnik stvarao, katkada se već nameće potreba za komentarima. Jer pesnik Gal je jednim svojim delom već istorija naše književnosti.

Ali pesnik Gal je i naš savremenik, sve dok i našeg vremena.

I mada nije daleko odlazio, nije bežao od svog rodnog podneblja, stigao je da ga pošteno ispuše, izgradi, naruži, slično kao negda mladi pesnik Veljko Petrović, a jed i psovka bili su motivisani prevelikom ljubavlju. Samo je hteo da pobegne i odmah

da se plačući vrati. Drama odisejskog povratka postoji i iscrpljuje sa trenutnim udarom u pesmi. I opet se vraća, ali sa svešću da drama traje i da se ne može konačno razrešiti — velika ljubav je glavni akter.

Ostaje iskustvo i mudrost da se saopšti istinolika istina. Pesnik Gal je stigao do svoje sažete pesničke forme u kojoj se prepliću mudrost, iskustvo, istina i poezija. Našao je srećan izraz za svoju subjektivnu, autobiografsku liriku. To je lirika koju stvara već desetak godina, ne presuše, nove pesme iznenađuju svojom složenosti, dubinom i — savršenstvom.

Zrelina poezije traje.

Licem okrenut rodnom tlu, zemlji, društvu, iako pesnik subjektivne, čak naglašeno autobiografske lirike — Gal je uspevao da izbegne sentimentalno, nalazeći načina da izmiruje lično i opšte. Na području ličnog nedavno je načinio i poslednji korak: izrekao je ono što pesnici pre njega nisu smeli da kažu. U jednoj pesmi objavljuje svoju istinu da pre njegovog rođenja ništa nije bilo, od pesnikovog rođenja započinje svet. Pesnik koji se usuduje to da izjavi u svojoj poeziji, i pored toga što je svestan postojanja objektivnog sveta, stigao je do krajnje, idealne granice kad su za pesnika prohodni svi putevi, kad se potpuno ukida pretvaranje i lažna objektivnost.

Ali Gal je prethodno izmirio svoju subjektivnost s opštim humanim ciljevima, praveći veoma tananu razliku. Pesnik je samo deo društva, on mora da korespondira sa svojim društvom, s ljudima. Pesnik je jedinka, možda jedna od najboljih, ali ipak jedinka, koja može da ima svoje padove, sumnje, košmare. Gal se već nekoliko godina nalazi u poetskom stanju koje bismo najbolje označili rezignacijom. Ali on pokazuje da je to samo lična rezignacija. Najbolje svedočanstvo za to je pesma koja korespondira s poznatim pesmama Karolja Ača REVOLUCIONAR U SVOM VRTU KOPA. Galov revolucionar je ovakav:

A KAD MAGLA PREKRILA VRHUNCE
SA SUMNJOM NA SRCE MU UŽAS PADA
JOS VERUJE ALI GA JE STRAH

REVOLUCIONAR OSTARI
ZNA DA ĆE UMRETI
ALI SE NADA

Revolucionar je dakle trezven i realan čovek, zna za činjenice i ne zavarava se opštim lažima. Ali nikada ne gubi nadu, mada može i da malakše. Kao pojedinac. To može da bude sudbina jednog revolucionara, time se život ne zaustavlja. Gal sa strahom zaključuje da je vrhovni princip života — revolucija: neuhvatljiva, nepredvidljiva i neukrotiva.

REVOLUCIJA
PESMA KOJA SE DALJE PEVA
ZVUK KOJI NIKADA NE ZAMIRE
KORAK POSLE KOGA ZAKORAČITI TREBA
CILJ KOJI SE IZMAKNE I OPET

Gal s nemirom tanano deli brige na lične i one trajne, večne, ali sebe ne izuzima ni od jednih. Rezignacija, dakle, nij pad već iskren izraz, napregnut sluh, strahovanje i — velika nada.

Ovaj napis povodom Galovog jubileja nazvao sam DOBAR DAN, DRUŽE GAL!, a mnogo jednostavniji i tačniji bio bi naslov ZDRAVO, DRUŽE GAL. Učinih to zato jer ovako mnogo bolje zvuči »Dobar dan, družo Gal, Dobar dan, družo Gal«, čak ritmički liči na stihove pesnika Gala, one sažete i funkcionalne retnke u kojima se rima javlja kao iznenađenje, čak nije uvek ni klasično čista. Dobar dan, družo Gal!, jer se i pored nekorektnosti rima, ipak sjajno rimuje DAN i GAL, i to jednosložnom rimom, koja se kod nas zove — muška!

laslo gal

SNOVE TREBA ZALIVATI

PESMA O MORU

to je more
koje nema obala
to je brdo koje je podnožje brda
to je zemlja koja nema granica

i već poverovah da razumem
ali dođe veče i ja sam zaspao
a zvezda se smeška na nebu
beše nova zvezda a ja to nisam znao

zora puca crvena krvava
jer je rođeno novo sunce za nova sunčanja
a ja sam plivao plivao prema pučini
mora koje nema obala
a gle život

BOJE 2

što je bilo zgodno
rekoše ovo je belo
ovo je belo rekoh
rekoše ovo je crno
ovo je crno rekoh
a sve bijaše zgodno sivo

kažu razmišljaj
kažu treba da imaš svoj stav
založi se za njega kažu
što je to nezgodno

premnogo je boja na ovom svetu
a u svakoj boji hiljadu nijansi

TUGOVANKA O SUBOTICI

meni subotica beše vojvodina
ne rodih se tamo ipak se tu rodih
ostareo je negdanji grad prašine
a i ja

nas dvojica stari otrcani ružni
penzioner otac i pred penzijom sin
klanjamo se pred kafanama bivšim
bivšim gostionama prijateljima bivšim
i pred bivšim uspomenama mladosti

bivša subotica meni je veoma lepa bila
u današnjoj samo mrtvac i starci
gadna si subotice jako si omatorila
kad prema tebi i ogledalu pogled bacim

SNOVE SAMO ZALIVATI TREBA

snove zaista voleti treba
da ne zarastu u duge brade
da se bude posle poljubaca
vile mlade

bez glavobolje

ovde snove zalivati treba
da ih letnja žega ne ispije
nežnom rukom da se uljuljkaju
da bol sutra opet ne izbije

snove treba potkresati seći
slatki san se pod plodom ugiblje
jer postaju opori kiseli
ili ni to već trnje i šiblje

jer oblaci plove ispod neba
snove samo prosanjati treba

Preveo sa mađarskog
SAVA BABIĆ

radomir putnik

ŠTA LI SE ZBIVA IZA

ŠTA LI SE ZBIVA IZA

1

Šta li se zbiva iza koraka
Rasutih, iza tamnog predela
U kome strah, misaoni pomagač,
Osnaži nas?

Osluškujem: kap po kap.
Da li smo ranjeni julskim
Toplim vetrom, da li nas
Štiti pažnja budnih?

Od čega odustajemo? Šta li se
Zbiva iza, šta li,
Kada na naše članke
Patina podatno legne?

2

Visoko smrt korača.

Čutimo, nedostaju reči,
Trebalo ih izmisliti kao planinu
Da bismo pod njima bili spokojni.

Zbiva li se šta dok se dodirujemo
Dahćući, dok srčemo jedno drugom
Udove, teče li išta?

Zuje insekti ispod moždane opne,
Srećni su, moju mrežu
Nad njima vreme raspliće.

3

Ko li od nas dvoje gubi?
Tvoja maska ili moj znak
Čudnovati, beleg opasnosti,
Deo tvog razloga?

Ko od nas dvoje dobija?
Malo nam preostaje toplote,
Udovi krti, tečnosti lišeni,
Lepi se prah za njih nepomične.

Čak u drugom svetu, dalekom
Kao pradoba, trajaće ovo
Pitanje, izlišno sasvim,
Sasvim.

4

Koliko potomaka postoji u našim
Pokretima; tlo je spremno i koren
I plod nestrpljivi.

Suši se dragoceno stablo, od sredine
Krošnji i korenu, zar spas je
Prolazan kao blagodet što je,
Zar svršetak trajanja brz je kao reč
Ljubavna, kao sjaj obraza,
Zar je toliko nužan?

5
Šta je to bolno u tvom glasu,
U zvonu srebrnom, pretnja
Nestanku tela, žeđ praiskonska?
Gle, slutnja nas rastače, uporno, čvrsto
Kao čelik, kao plod prezreli,
Šta je to bolno u tvome glasu, u nameri?

Negde se otkida zvezda, njeni delovi
Glavu tvoju čine, trup i udove,
Tvoju sjajnu i privremenu snagu.

Zaboravi veliku bolest, čedo kuge,
Svoje sklupčane prste, nedoumicu,
Posle nas drugi će biti, otporniji,
Možda lepši, možda iz naših utroba.

STERIJA

1

Dolazim da oko tvoje presadim
Sebi na dlan, zajedno bićemo jači
Od paučine među čelom i srcem,
Bićemo pouzdani most.

Kakav te zvuk moli, šarene
Duge traju tek kraće od nas,
A naša želja da shvatimo veća je
Od namere da jesmo.

Ne predajemo se, traje malarija
U našim moždinama, kiša banatska
Na usne nam slazi;
Pognuti put vrha gledamo.

2

Vrši se pomeranje vremena;
Osluškuješ sat, dotakneš noktom,
I nedoba već blisko ti je,
Pomalja se iz prsa ti kamenih.

Ni levo ni desno putokaza
Do vrha sečiva, do njegovog smisla.

Nepouzđano je vreme, sada znaš,
Veliki sat mudro kaplje
I najjednom si sam.

I najjednom si sam.

POVRATAK VRŠCU

1

Svejedno je što činim, nema merila
Mom postupku, nema suda, nema slobode,
Žrtva sam zaludna, tovar besmisla.

Ne osećam bol, reči oslobođene oklopa,
Smisla muškosti, štite me, označavaju
Jedini smer:

Najjednom osećam smrt, u grlu kao plju-
vačku,

Izdašnu, toplu i žitku, bezazlenu,
I spreman sam; šaka svesti dovoljna je
Da bude hrana, da bude lek.

2

Laki smo, sumnjivo lagodni, jer
Pred nama put neispitan, čemu
Težina rasta, obazrivost,
Opasna misao lepote, tvoj njuh
I mlaka koža, razlivena voda,
Kad pred nama
Samo praznina leprša.

Vraćamo se, pospano kao vojnici,
Iz naših leđa izviruju stabljike
Bogate sečivima.

Vraćamo se, znaci nerazumljivi
Kao mehanika udaraca.

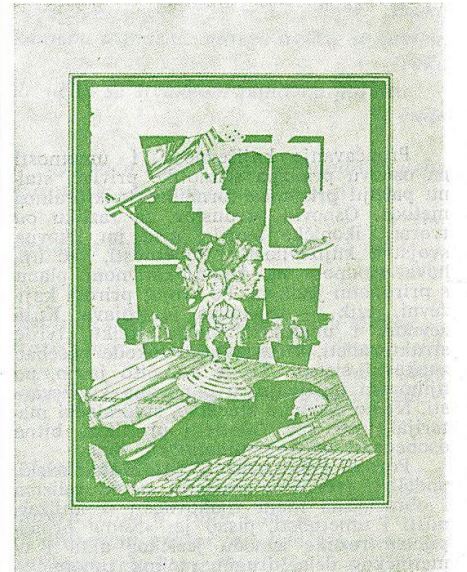
zdenka jušić seunik

STARI GRAD

UMETNIČKO

STVARA

LASTVO

NAD RAZVALINAMA SVJETOVA

Nad razvalinama svetova,
građenih na oblaku,
stoje nedostižni obzori,
što su nebesni mir obećavali.
Za našim stopama žari se krv
na golim hridima
i u prahu putova.

STARI GRAD

Andeo smrti nastava stari grad.
U tornjevima lepet netopira.
U slijepe prozore zagledaju oblaci.
Vjetri kucaju na zabravljena vrata.
Ponikle su po kutovima sjene.
U sivome gradu leži mrtva riječ.

SPOMENIK

U tebe se klešu znaci
rođenja i smrti.
Ne spominju se prevaljeni puti,
razdrte se rane ne otvaraju.
Kamena je šutnja
jedno ime pokrila.

RASTE ŽIVOT

Raste život iz tajnih dubina,
usađen u zemljino srce.
Traje veliki dan,
ne slute se sjene.
Raduje se rašču život, velik i lijep,
htio bi nastaniti prostore,
gdje ne stoluju noći
i nikad ne ugiba cvat.

postaje u svojoj bitnosti određen umetnički model sveta i u tom smislu svom svojom strukturom pripada sadržaju i nosi informaciju. »Istraživač nastoji na tome da »model sveta stvoren jezikom bude više opšti nego individualan u momentu stvaranja modela saopštenja... Umetničko saopštenje stvara umetnički model bilo kakve konkretne pojave — umetnički jezik modelira univerzum u njegovim najopštijim kategorijama, koje se, budući da su najopštiji sadržaj sveta, pojavljuju radi konkretnih stvari i pojava forme postojanja.«⁷⁾

Ne nalazeći u konkretnom saopštenju crte sveopštosti J. Lotman teži da pripíše to sveopšte specifičnom »jeziku« umetnosti, dodeljujući mu »sadržaj«, koji je neophodan za modeliranje stvarnosti. Ali, koristeći se ma kakvim silogizmom, nemoguće je dokazati da jezik, sam po sebi, van zavisnosti od realnog sveta, poseduje taj sadržaj. Pri svakom modeliranju može biti reči, pre svega, o modeliranju u različitim oblastima nauke, a prirodan jezik, isto tako kao i specifičan jezik neke grane znanja, samo je jedno od sredstava modeliranja stvarnosti, nijedan nikako nije identičan samom modelu.

Karakteristično je da je jezik umetničkog teksta, po teoriji J. Lotmana, sposoban da modelira kako procese stvarnosti tako i poziciju samog autora. Naučnik tvrdi da »jezik ne modelira samo određenu strukturu sveta nego i stanovište posmatranja.«⁸⁾

Modificirajući »jezičku« teoriju znakovnih pojava u umetnosti, J. Lotman nije u stanju da savlada ozbiljne teškoće na koje su se spoticali pristalice lingvo-informativne koncepcije znakovnosti, pokušavajući da uklone protivrečnosti između jedinstvenosti saopštenja i uopštavanja karaktera umetničkog dela. Ova protivrečnost u teoriji J. Lotmana ne samo da je ostala nego se vidno pojačala u vezi s dominantnom ulogom koju dodeljuje specifičnom jeziku umetnosti.

Razmatrajući jezik umetnosti kao model sveta, J. Lotman piše: »Za svako saopštenje na ruskom ili nekom drugom prirodnom jeziku može se postaviti pitanje da li je ono istinito ili lažno. Ali to pitanje potpuno gubi smisao ako se primeni na neki jezik u celini. Zato često diskutujemo o umetničkoj neupotrebljivosti ili bezvrednosti, pa čak i »izopačenosti« nekih umetničkih jezika (na primer, jezika baleta, jezika istočne muzike, jezika apstrakte umetnosti), jer sadrže u sebi logičku grešku — rezultat mešavine shvatanja.«⁹⁾

Na taj način umetnički jezik, po mišljenju J. Lotmana, potpuno je nezakonito karakterisati sa stanovišta njegove istinitosti ili bezvrednosti. Ali u tom slučaju i umetnički model ne treba nikako ocenjivati s pozicija odraza realne stvarnosti u njemu. Naime, takav zaključak i dolazi iz svih zaključaka J. Lotmana. Ako je to tako, ovdje jedva da se mišljenja razlikuju, umetnički »model« ne istupa potpuno kao sistem, koji otkriva strukturu sveta, već kao celokupnost subjektivnih pojava o njemu, ili drugim rečima, kao projekcija »kategorije« čistog saznanja.

Iz kratkog kritičkog razmatranja nekih znakovnih teorija umetničkog stvaralaštva kao da bi trebalo izvesti zaključak o neopredvidnosti semiotičkog prilaza umetnosti. Ali, takav zaključak, po našem mišljenju, bio bi netačan. Proučavanje književnosti i umetnosti sa pozicija semiotike nalazi se sada u početnom periodu. Po svemu sudeći, ostvarljivi su i drugi, u poređenju s već postojećim, aspekti semiotičkog istraživanja.

1), 2). Jan Mukaržovski: *Studije za estetiku*, Prag, 1966.

3) A. Cičerina: *Ideje i stil*, Moskva, 1968.

4), 5) J. Mukaržovski: *Studije za estetiku*.

6), 7), 8) i 9). J. Lotman: *Struktura umetničkog teksta*, Moskva, 1970.

Prevela sa ruskog
OLIVERA PETROVIĆ-ŠIJAČKI

miroslav nastasijević

PROLAZIM SPORO

DELIMO SE

Vjeruju moje iz tračka moga dima
iz pepela mog tela bez opela
svedoči tamu mesa koje ima
još samo krv i zakon krvnog vrela

i tupi dodir sna i bol bez krika
i muklu strepnju tinjavog ognjišta.
Zguren sam tu bez oblika i lika
ja koji van misli ne nosim ništa

iz tromog sveta čutnje niti želim
sećanja trag. Raskriljuju se dveri
i delimo se na poljima zrelim
dok slično travi, drvetu i zveri

telo ovo mir počinku svom traži
a mene nemir okiva na straži.

ČUVARI TRAVE

Desi se čudo u nama mimo sve poznate
staze
kad ukaže se širok neomeđen put posred
šume
koja pomera stabla dok čudesni potoci
slaze
s neba. Blažen tad koji šumu i potoke
razume

i zna da nema tajni van onih nad kojima
paze
sveti čuvari trave. A ja sam stablo koje
ume
bledo da nasluti čudo kad žedne žilice
plaze
niz kost i crnicu tela i beli lobanje
grumen

Bivamo jedno telo iz kojeg se damari šire
i zemlje i vode i bilja. A udovi se naši
granato pružaju nebom dok dole prive-
zan, smiren

dahće na umoru dan. I radujem se tom
i plašim

tog mrenja što nas spaja dok umorna
tela se mire
sa korenjem i travom i zure stabla kraj-
putaši.

SVOD

Posle će tihi i sasvim mirni ležati svuda
nicaće samo stenje spiranjem crvenog
toka
zemlje bez krvi i vena belih od gustog
soka
pusta i nikome više potrebna mrtva gruda

ta vlažna rasprsnuta i sasvim izlišna ruda
ta luđa mogućnost još jednog grčevitog
skoka
kamena u mozak, mozga natrag u kamen,
roka
da učini se stvarnom ponovna pojava
čuda

U žiži svoda kopni poslednji dolazak neba
san povez mutnim očima jave, tišina
vreba
naslućen šum vidika dok tmasti i ne-
prozirni

živi oblici hode za tragom prvih ameba
tražeći mir. Ispod raspuklog dna zemlji-
nog žleba
posle će ležati svuda tihi i sasvim mirni.

GLINENI GOLUB

Požare zvona u ponoć i sviće
za prozorom prozor duž mlačnih vena
dubinom tela kameni se biće
mimogred kamenu kad opčinjena

svetlošću brani golubica tiče
uzalud. Vatra bivam raspljena
po poljima što orgija i kliče
i pepelim se u srcu kamena.

Ranu sa ruku otrov iz utrobe
devojku s mrzlih očiju mi skinu
i odnose a zene mi se drobe

i kaplju. Spečen u prvotnu glinu
sve lepši bivam unutar rugobe
dok vrelo tonem u meku tišinu.

PROLAZIM SPORO

Reč koja lišće otvara u pesmu
nije moja reč. Star sam kao ratnik
kad s proleća u blistavom povesmu
otkriva još pomno skriven zlatnik

živog sunčevog čela koje znači
još dan i možda noć tople tišine
a zatim opet led što smrću zrači
i kukove pune sive daljine.

Prolazim tuda osvajački sporo
i ne prebivam nigde, samo bivam
s večeri budem a nema me zorom
jer tajim lik svoj, jer pažljivo skrivam

polje mog mira gde još nisam sviko
i gde ću najzad biti sasvim niko.